

STANISLAW L E M
DiLEMMák
ÍRÁSOK A 21. SZÁZADBÓL
Budapest, 2005

Stanislaw Lem: DiLEMaty
Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2003

Fordította: KERESZTES GÁSPÁR

© Stanislaw Lem, 2003

© Hungarian translation Keresztes Gáspár, Typotex, 2005

ISBN 963 9548 45 6

A posztmodern örömei

Kezdhetem a közepén, a végén vagy akárhol máshol, végül is ebből áll a modernség, nem? Különbén is, talán már eszébe jutott valakinek, hogy végy egy kis Tizianót, keverd össze Velazquezzel, löttyints hozzá egy kis Bosch-t, szórd meg egy kis dinsztelt Vermeerrel, és máris kész a posztmodern hiperkonceptualizmus. Régi bilik, egy hosszú-hosszú táviróoszlopra erősítve egy talapzaton, mint egy zenegép, amelynek hajtókarára egy bagolyfészket tűztek. Nagyon modern. Szeletekre vágott autógumikülső, rózsákkal és rózsafüzérrel feldíszítve. Merész, de talán már nem érdemes annyira erőlködni, mert vajon nem lenne-e valószínű, hogy valaki már réges-régen kitalálta? Nem feltételezem, hogy mondjuk egy másik pasas, legyen mondjuk Mel vagy valami ilyesmi, a Tűzföld közelében megírta volna a Béke a földönt spanyolul, teljesen függetlenül Lemtől.

Ilyen messzire még gondolatban sem merészkednék. Másfelől viszont azt látom, hogy rendkívül nehéz ma olyan gondolatra, fogalompáczra, vagy csak kifejezésre, színekre, igazgyöngyre bukkanni, amely nem akaratlan ismétlése egy azonos szekvenciának, amelyet valaki valahol a világban művészi módon egyszer már megalkotott. Általában úgy van, hogy mindent, ami érdekes, szép, mulattató, összefüggő, logikailag értelmes, kolorisztikailag ízléses, narratívé lenyűgöző és fabuláját tekintve eredeti, már valahol réges-rég megírt és kiadott valaki, úgyhogy most nincs más kiút, amikor az alkotói ihlet nyomása örülden fõlerősödik, mint érdektelenül félrebeszélni, untatni, undorodni, dekonstruálni, logikátlanul hablatyolni, sarat fröcskölni, tetvészkedni, defabularizálni és ocsmány ponyvákat piederstálra emelni. Zosia B. mondta egyszer egy bizonyos könyvről: „Remekmű, csak nem lehet elolvasni.” Remek! Micsoda találó megjegyzés, mennyire aktuális! Én meg nyomtatott papírhegyekkel vettem körbe magamat, posztkommunista mohóságtól vezérelve, mert tiltott volt minden, a tudományos, a hard pornó, az albumok, az IH Tribune, a Welt, a Monde, a New Scientist, a Science et Vie, a Priroda, Znamja, a

Novij Mir, az Ogonyok, az Argumenti i Fakti, az Economist, bár talán ezen a ponton megőrültem, mert az olvasatlan halmokat egyszer majd ki is kell dobni, pedig itt vagyok én, aki eddig minden tudásdarabkát, amit csak be lehetett szerezni az MPiK-ben, az utolsó morzsaig falánkan magamba szívtam, most meg tonnákban jön a felesleg.

A lengyel sajtó szinte teljesen olvashatatlan, a hazai tévé ugyanilyen süket, a távoli visszhangok egy harmadik személyen keresztül jutnak el hozzám, hiszen beleestem a műholdas televízióba. Tisztára, mint McLuhannál: Medium is the message! A közvetítő maga az üzenet. Vagy utószínezt, netán színtelen retrót adnak, koronázásokat és háborúkat, az első és második világháború a kedvenc témájuk. Vagy filmsorozatok: szalonélet, dinasztiák (én már az előzetesnél, a főcímnél émelygek - nem bírom). Vagy az a nyomorult, akit ha megfőznek vagy éppen kést szorítanak a gégéjéhez, netán bedugják egy páncélszekrénybe és bezárják, akkor egész teste bezöldül (Incredible Hulk), két és fél, akár három méter magas lesz, mint régi rongyot, úgy tépi szét az acélt, miközben üvölt, mezítláb átgázol a szétzúzott falakon és épületeken, miután közeli felvételen láthatjuk, hogy kifogástalan flanelinge foszlányokra szakad duzzadó izmain. Kár azért az ingért, nem tudom, honnan vesz majd újat magának. Vagy azt, hogy vajon sikerül-e a bűvészeknek, és képes lesz zsebkendővé változtatni a bilincseket. Tetejébe esténként mindenki agyonlő mindenkit, véres hullák zuhannak ide-oda, keresztbevágva reklámokkal, a reklámok egyszerűen elbűvölők, pálmák, délvidék, tündéri leányzók csokolóznak csodás fiúkkal, és egyből bepakolják a szélesen mosolygó (száj)nyílásba a tésztát, a levest galuskával, Coca-Colát, fogkrémet, paradicsomot, marcipánt, hűtőgépet, önmagától billenő fejű villanyborotvát vagy eredeti papírtörülközőt. Aztán újra röpködnek a hullák, lövöldöznek a gengszterek, vagy éppen a manapság divatos női gyilkosok, kegyelem és bugyi nélkül. Csak éppen könyvet, és egyáltalán semmi nyomtatottat nem reklámoznak. Utazási irodákat, bankokat és bankokat, hitelkártyákat és kölcsönöket - azokat csöstül. Rengeteg van, ez már szinte modern kollázs, de azért a hullaké a túlerő. Külön sorozat egy doktorral, egyetlen orvos sem ilyen negédes a valóságban, mint ez a színész. A happy end meghalt, ki tudja mikor, gyönyörű lányok, asszonyok, rákos betegek (casus inoperabilis, röv. in. op.), lassan haldokolnak, az orvos asszisztál hozzá, zene, virágdíszes sírhely, ilyen doktor mellett még haldokolni is kellemes lehet, ágyak, operációk, folyadék a függő palackból, mármint infúzióból, gyógyeszközök, és a végén megint csak egy hullá. A visszatérő feszültség a hullával valahogy mindig erősen működik. Meg a science fiction. Az emberformájú és a rajzos Star Trek: mindenki színes blúzokban, amiket mosni se kell soha (és nem is mosnak soha), senkinek sem kell vécére mennie (minthogy nem is mennek soha), gombokat nyomogatnak, és különféle rettenetes tűzhányó szörnyek

támadnak rájuk, de nem lesz belőle semmi, a rendező nem engedi, hiszen neki is élnie kell, és szüksége van állandó bevételre, és ez megnyugtat, vagy amikor például Knight Rider, az ondolált szépiú fegyver nélkül elintézi a gengsztereket, a kocsit meg, amellyel beszélget, ilyen-olyan üzemmódba változtatja. Ja, és negyven program, ott van a sok Híradó (ARD, ZDF, Sat3, ORF stb.), és mindegyikben ugyanaz, száguldozó autók plusz karambolharmonikák (tizenkét-tizenhat összegyűrt autó), és autódarabkák, tapsözön, vízözön, tájfun, mindenkit csak nyakmagasságig mutatnak, és megint csak hullák, merthogy az IRA, merthogy a baszkok, merthogy bombák, meg Izrael, meg arabok, meg Bush elnök, meg Jelcin, meg ruszkik, akik élelmiszer nélkül utálják a túl nagy szabadságot.

Most meg hirtelen észreveszem, hogy elfelejtettem kiszórni a magokat a teraszra a madaraknak, úgyhogy minél gyorsabban megteszem, aztán visszaülök a sok izgalomhoz. Derrida. Megvettem a Grammatológiát németül, beletört a bicskám. Bevezetés Derridába. Feladtam. Destruktív dekonstrukció és posztstrukturalista posztmodernizmus. Előbb harapok a nyelvembe. Az istennek sem bírok semmit felfogni belőle, közben meg mindenki az Encounterban meg a New York Times Review of Booksban erről huhog! „Destruk, de Man, Paul”. Meg a premodern. Szuper. Meg Susan Sontag. Úgyhogy megint nekifutok, de nem, pedig most lendületből, sőt, hévvel teszem. Mennyivel könnyebb lenne felmászni az üveghegyre, ahol az akadémia tagja, egy bölcs öregúr a fülembe súgva felvilágosítana: D. hibbant! Csak így, egyszerűen. Logorrhea fertőzött meg mindenkit, az amerikaiakkal az élen. Aha! Szexizmus, he or she, she or he, Isten mint nő, Jézus mint nő, legfeljebb a Szűzanya. Nesze neked! Szörnyen untatnak a papok a vasárnapi hírekben. Hál' istennek, angolul: egy kukkot sem értek. Illusztráció nélkül. Nagy néha, de tényleg ritkán, gyönyörű képsor egy múzeumból, Egyiptomban, a kultúra legtöbbször osztrák kiadásban, mert ott illik, mert muszaj. Egészében véve elég fárasztó az egész. Nem sürgöt semmi, nem vagyok kényszerítve semmire, egész jó kedvemben vagyok, másfelől viszont a New Scientist, a Scientific American, a Priroda halmai, erre már elhagy az erőm, és leülök, felvillan a képernyő, és jönnek a friss hullák, mert megint harc van, vagy (most, amikor írom) olimpia, és arra gondolok, ó, Uram, hogy nem ugrik ki a száguldozó korcsolyázók gerincéből a felső tízes, hiszen annyira egymás mellett tartják csúszás közben, másoknak meg mennyire pokolian sok múlik azon, hogy a korong betaláljon a kapuba, vagy a teniszütőbe, ami végül is meglehetősen értelmes dolog, mert van, akinek egy egész leélt élet után azt vésik fel a temetés után, hogy nesze, Nobel (halottaknak nem adnak), viszont egy jó ütésért vagy egy találó rúgásért - három-, négyszer ennyi jár. Könnyebb elkapálózni a milliókig, mint írni: írni egyáltalán nem érdemes. Az összeírt és a könyvtárakat elárasztó könyv-, papírozón láttán most különösen a józan észbe kell kapaszkodni. Az egyetlen

etikailag helyes dolog, tett, jó cselekedet egy író esetében a véna visszatartása, megfékezése, magyaráni, az írás abbahagyása. Se fölöslegesen okoskodni, se, isten ments, szövevényesen mesterkélt történeteket szövögetni. A narrációt szeletekre vágni, majd belőlük valami magasabb, modern hablatyot összeeszkábálni. Nem és nem! Isten óvjon ettől, vagy legalábbis a közönség, bár megvédi ő magát, azzal, hogy kizárólag csupa sületlenséget olvas. Csakhogy senkinek sem szabad megtiltani, hogy doktorokról és ápolónőkről, vagy a Szerelm Kertjéről (hogy a ménkű csapjon belé!), vagy a paleovietnami konyháról (láb, bernaise-szószbán, mindegy, kié), a milliárdosokról, erőszakról és a többiről, Maryna csodálatosan felöltöztetett és virágokkal telehintett hátsójáról írjon. Így van ez. Eltakarni, de azért értésére adni mindenkinek. Röviden, illusztrálva, vagy még jobb, ha kazettán, csendben. Orgazmus-nyögések lemezen. Fúj, még cédén is, az már pornó. Nem kell nekünk, legfeljebb az RTL Plus, a férfimagazin szombaton, de én jobb szeretek ebben az időben aludni.

JÓ ÉJSZAKÁT!

1992